నన్ను గురించి కథ వ్రాయవూ?

శ్రీ శివరాజు వెంకట సుబ్బారావు

"నన్నుగురించి కథ వ్రాయవూ?" అని అడిగింది కుముదం. ఈ ప్రశ్న నాకు కొంత ఆశ్చర్యం కలగ జేసింది. ఎందుకంటే కొద్ది మార్పుతో ఇదే ప్రశ్న ఎనిమిది సంవత్సరాల క్రితం అడిగింది. నాకు బాగా జ్ఞాపకం. మా మేనమామగారింట్లో కుముదంతండ్రి కాపురం వుండేవాడు. అద్దె తీసుకురమ్మని అప్పుడప్పుడు నన్ను పంపేది మా అత్తయ్య. ఆ రోజు సాయంత్రం కర్రకు మేకు దిగేసి, ఇనపచక్రం దొర్లించుకుంటూ, తోట్లో పరుగులెత్తింది కుముదం. నా కప్పుడు పన్నెండో ఏడు. ఆమె నాకంటె రెండు సంవత్సరాలు చిన్నదని వాళ్ళమ్మ చెప్పింది. నేను అద్దెమాట మరిచి, కుముదంతో కబుర్లు చెబుతూ కూర్చునేవాడిని. చెట్టెక్కి జామపండ్లు కోసిపెట్టమని వేధించుకు తినేది. పూర్తిగా పండని జామ పండు రంగులా వుండేది ఆపిల్ల ఛాయ. నేనేవో కల్పించి కథలుకింద చెప్పేవాడిని. వీటిల్లో నాయికలు మావూళ్ళో యిరుగుపొరుగు అమ్మాయిలు. ఈ కోతలు, అమాయికంగా చూస్తూ విన్నా, కుముదం కళ్ళల్లో ఎక్కడో యీర్ష్య మసగగా మెదిలినట్లు భ్రమించి, నేను గర్వపడేవాడిని కోతలు కొయ్యడం కధకుడి జన్మ లక్షణం కాబోలు! యథార్థవిషయాలు మానేసి, కల్పించి గాథలుచెప్పడం ఊహాసృష్టి లక్షణం అనుకుంటూ, ఇవన్నీ కుముదం నమ్మినట్లుగానే, కొంటెగా నిట్టూర్పు విడిచేది. నేనూ, యీ వ్యక్తులు, ఘట్టాలు యథార్థాలుగా స్మరించుకుని, తెచ్చిపెట్టుకున్న మౌనంలో పడేవాడిని. ఆ నిశ్శబ్దంలో కుముదం కంఠం వినిపించింది: "నన్ను గురించి కథ చెప్పవూ?" అంది. ఆ ప్రశ్న వెయ్యక పోతే, ఆమె కథ మరొకరిదగ్గర చెప్పి వుందునేమో నాకు తెలీదు. నే అనుకోడం, ఆమె కథ ఎవరితోనూ చెప్పి వుండను; ఎందుకంటే, ఆమె నిజంగా మనిషి—ఊహలో వ్యక్తికాదు.

అదే ప్రశ్న మళ్ళా అడగడం నాకు ఆశ్చర్యం కలగ జేసింది. ఐనా నేను కధలు వ్రాస్తా నన్న సంగతి ఆమె కెట్లా తెలుసో నాకర్థంకాలేదు. నాకధలు, ఒకటి రెండు తప్ప అచ్చుకాలేదు; వాటిని గురించి నే నెవ్వరితోనూ ముచ్చటించలేదు. ఇరవై సంవత్సరాల యువక అజ్ఞానంలో వున్న నన్ను ఎన్నుకోతగ్గ రచయితగా హిందూ సంఘం గుర్తించదని నా భయం. ముదుసలే జ్ఞాని కాగల డని భారతీయుల వెర్రినమ్మకం. పెద్దలన్నా, ప్రాచీనులన్నా, పాతవిషయాలన్నా, మనవాళ్ళకి అంత గౌరవం. ఒక విషయం మంచిదా, చెడ్డదా అన్న, తార్కిక సంశయాలకి మన సంఘంలో తావులేదు. ఎటొచ్చీ ఆవిషయాన్ని ప్రతిపాదించిన వ్యక్తి మృతుడై వుండాలి.

శక్తిగలవాళ్ళు ధనార్జనలోనూ, అదిలేనివాళ్ళు దైవంలోనూ లీనమైన యీ దేశంలో కధకుడికి విలువలేదని నే నారోజుల్లో నమ్మేవాడిని. నేను వ్రాసి తగలపెట్టిన రచనలతో నన్ను మరో దేశంలో బ్రహ్మరథం పడుదురు. సంఘం గుర్తించదన్న భయ మొకటేకాదు నేను కథలు వ్రాయకపోవడానికి కారణం: నా రచనావిధానానికి పరిపక్వం రాలేదని కూడా నే లోపల అనుకునేవాడిని. నా సృష్టిశక్తుల్ని రగిల్చి నన్ను తన్మయుణ్ణిచేసి నా జీవితంపై వొత్తిడి కలిగించే వ్యక్తులుకాని, నారచనల్ని చదివి, వాటిల్లోని, లోతులకి దిగబ్రాకి తాత్కాలికంగానైనా ధన్యతచెందే వ్యక్తులుకాని, ఆనాటివరకూ లేరని నాకు తెలుసు. ప్రపంచాన్ని పరిశీలిస్తూ, వ్యక్తుల మంచి

చెడ్డలని, వింతప్రవర్తనని, ప్రేక్షకుడుగా అనుభవించి, అర్థంచేసుకుని, అల్లా సంపాదించిన ఆంతరంగిక జ్ఞానాన్ని నా వేదాంతదృష్టిలో మేళవించి, వార్ధక్యంలో మహత్తర గ్రంథం వ్రాసి, మరణించాలని నా ఆదర్శం. ఈ రెంటిలో వొకటైనా జరిగితీరుతుంది. మహత్తరగ్రంథం వ్రాయలేకపోవొచ్చు: కాని మరణం మాత్రం తప్పదన్నధైర్యం. నాకో నూత్నవుత్సాహాన్ని, ప్రసాదించింది ఆరోజుల్లో. "నన్నుగురించి కథ వ్రాయవూ?" అనే ప్రశ్న స్త్రీనోటి నుండి వినడం అదే మొదటిసారి. తన వ్యక్తిత్వాన్ని గుర్తించుకుని, దాని ప్రభావాన్ని ఇతరులకి తెలియచెయ్యాలన్న హిందూస్త్రీని, మొట్టమొదట కుముదంలో చూడగలిగాను. ఆమె వొక జీవి: ప్రత్యేకమైన వునికిగలది; ఆమెని తొలిగిస్తే ప్రపంచంలో కొంత పవిత్రమైన ఖాళీ ఏర్పడుతుంది. నే చూసిన స్త్రీలు, వివాహం జరిగిన రోజునే జన్మించినవాళ్ళు. భర్తని పొడిగిస్తే, స్త్రీ పౌతుంది; యింకా పొడిగిస్తే భర్త సంతానంగా మారతాడు: అతను గతించగానే, ఆమె స్థూలజీవితం సమాప్తమౌతుంది. సృష్టిని ఆహ్వానిస్తూ తెరుచుకున్న తలుపులు భారతస్త్రీలు. తెరుచుకోని తలుపులు లేవు. ఏదేనా వొక తలుపు పాడై తెరుచుకోనినాడు, దాన్ని గురించి చెప్పుకుని, మరమ్మత్తు సంకల్పించాలి. మరమ్మత్తుచేసినా బాగుపడని తలుపులని, నిర్మూలం చెయ్యాలా, లేక వేరే పనులకు వుపయోగించుకోవాలా అన్న సందేహాన్ని సంస్కర్తలు తీర్చాలి. కథకుడు, ఏంచెడిపోయిందో చెప్పగలడు; వీలైతే మిగిలినదానితోనే తృప్తిపడుతూ, యితరులకు ఆ విషయం నేర్పగలడు; కాని బాగుచేసే విధానాలతో అతనికి నిమిత్తంలేదు.

"నీలో ఏముందని నిన్నుగురించి కథ వ్రాయనూ?" అన్నాను. అట్లా అన్నందుకు నేను చాలాసార్లు పశ్చాత్తాప పడినా, ఆప్రశ్న నా నమ్మకాన్ని, ఆశయాలనీ యథార్థంగా వ్యక్తపరుస్తుంది. ఆమెలో, కథావస్తువుగా వుండేటంతటి విశేషం వొక్కటి కూడా లేదు. చూడడానికి చాలా సామాన్యంగా వుంటుంది; పల్చటిశరీరం; వేసంగిలోవర్షం కురిసేముందు దట్టంగా అల్లుకున్న మబ్బురంగు శరీరచ్ఛాయ. సంపూర్ణంగా వికసించని అవయవాలు. ఎవరో దువ్వినట్లుగావుండే జడకట్టు. చూసిన వొస్తువులు తనకోసం కానట్టు చాంచల్యంగా, మెరిసే బలహీనమైన కనురెప్పలకింద మంచులో కదిలిపోయిన కుందేలులా మెరిసే నేత్రాలు; కంఠంలో కొలవడానికి వీలుగావుండే పచ్చటి నాళాలు; సిర కనిపించినట్లు స్ఫురించే వక్షం: శరీరంలో పైభాగాన్ని మోసే టందుకు వోపిక లేనట్టి అల్పమైన నడుం. కుముదం సాధారణమైన స్త్రీ. ఎవరూ, తుదకి వాళ్ళమ్మ కూడ ఆమె అందమైందని చెప్పుకోడం నే నెరగను. అందుకనే ఆమెలో నేనేమి విశేషం చూడలేక పోయ్యానేమో!

"నాలో ఏముండాలి?"

"ఒక ప్రత్యేకత; అందరిలోనూ లేని వొక్క విషయం వున్నాసరే—"

వేలునున్న వుంగరాన్ని చూసి దాన్ని వేళ్ళలో తిప్పింది. పోతపోసి, పదునుపెట్టినట్లుగా చలించే వేళ్ళు ఆమెవి. ఏ అవయవం కదిలినా, శరీరంలోని శక్తంతా దానిలో పూరించినట్లుగా వుంటుంది. ఒక వొస్తువుకేసి చూస్తున్నప్పుడు, పంచప్రాణాలు కళ్ళల్లోకి పరిగెత్తుకొచ్చినంత తీవ్రంగా చూస్తుంది. సిగ్గుపడితే రక్తం చెక్కిళ్ళలోనుంచి తొంగిచూస్తున్నట్లుంటుంది. కాని కుముదాన్ని వర్ణించినంత మాత్రాన కథౌతుందా?

"నీ పెండ్లికి నన్ను పిలవలేదేం?" అని అడిగాను.

"మా అమ్మ నీకూ శుభలేఖ పంపానంది—వొస్తే నలుగుర్నీ చూసి, ఏమన్నా వుంటే కథేనా వ్రాద్దువుగా." అంది.

"నేను తమాషాకి అనడంలేదు. సాధారణవ్యక్తులను గురించి వ్రాసేటందుకు ఏముంది? పదిమందీ వొకేలాగున్నప్పుడు వారిలో ఏ వొక్కర్ని గురించీ చెప్పుకోం. కాని, అందులో ఏ వొక్కడైనా, పదిమంది చేసినదానికి వ్యతిరేకంగా చేస్తే అతన్నిగురించి చెప్పుగుంటారు. అట్లాంటి వ్యక్తులనిగురించి వ్రాయొచ్చు." అన్నాను.

"ఐతే, అందరూ చేసినదానికి విరుద్ధంగా చేసినవాళ్ళే మనుషు లన్నమాట......."

"నే అల్లా అనను. అట్లాంటివాళ్ళు చెప్పుకోదగ్గ మనుషు లంటాను."

ఎక్కడో ఎప్పుడోపుట్టడం, ఎవరో ఎవర్నో వొప్పగిస్తే వార్ని పెండ్లాడడం, ఎందుకో తెలీకండా పిల్లల్ని కనడం, ఎప్పుడో ఎక్కడో చచ్చిపోవడం—ఇది చాలా మంది చేస్తున్నది. దీన్ని గురించి కథగా చెప్పుకునేటందుకు ఏముంది? ప్రత్యేకత, వ్యక్తిత్వంలేని యీ జీవితాలు ప్రశాంతాన్ని పొందుతున్నాయి: కాని, అది మురదగుంటలో పురుగు పొందే ప్రశాంతం. సంఘాన్ని ధిక్కరించి, సాంప్రదాయాలపై విప్లవంచేసి, ఎవరికీ అక్కర్లేని కొత్తవిలువని సాధించి పొందినవాడే ధన్యజీవి. వ్యర్థజీవులు సంఘం అల్లిన వలలో చిక్కుకొని, మర్యాదపేరు చెప్పుకొని కుళ్లిపోతారు. స్థాపితమైన ఆదర్శాలపై విప్లవం చేసినవాడు, సంఘాన్ని తనవెంపుకి మరల్చ యత్నిస్తాడు. కాబట్టి సంఘాభివృద్ధి అల్లాంటి వాళ్ళపై ఆధారపడుతుంది. కుముదంలో యీ విప్లవ చిహ్నం వొక్కటికూడా లేదు.

ఆమె చదువుకోలేదు; సంగీతం నేర్చుకోలేదు. కనీసం కూనిదీర్ఘాలు తీసినట్లుగానేనా కనిపించదు. జ్ఞానం వొచ్చిం తర్వాత ప్రేమించి చేసుకున్న పెండ్లికాదు: గొప్పస్థితి పరురాలుకాదు; పోనీ బాగా పేదదీకాదు, సానుభూతి చూపేటందుకేనా: చక్కంది కాదు, పద్యాలు రాద్దామంటే; అనాకారీకాదు, వికృతాన్ని చిత్రిద్దామంటే: మంచివాళ్ళని గురించి వ్రాయొచ్చు; చెడ్డవాళ్ళని గురించి వ్రాయొచ్చు; కాని సాధారణమైన వాళ్ళనిగురించి వ్రాయడం ఎంతో కష్టం. అసలు వ్రాసేటందుకు ఏముంది?

కొందరు వ్యక్తులు తల్లితండ్రుల చర్యలవల్ల ఖ్యాతి కెక్కుతారు. కుముదం ఆ తెగకిచెందదు. వాళ్ళతండ్రి చనిపొయ్యాడు; తల్లి ఏవూళ్ళోనో కొడుకుదగ్గర వుంది. వాళ్ళకుటుంబానికి చరిత్రలేదు.

"మీ ఆయన ఏం చేస్తున్నాడు:"

"ఎల్. టి. చదువుతున్నారు."

"స్కూల్‌మాస్టరవుతాడన్నమాట—ఏ పనీ దొరకని వాడికి అదే శరణు. మంచివాడేనా?"

నవ్వింది. "మంచి అంటే ఏమిటో నాకేం తెలుసు! నీకు తెలియాలి కథలురాసేవాడవు"

"ఓస్! డెప్పడంకాబోలు. అదికాదుకుముదం. అందర్లాగే కాపరానికెళ్ళి, పిల్లల్ని కంటే ఏం ప్రయోజనం: ఏదో వో గొప్ప కార్యం సాధించాలి; సంఘాన్ని ముందుకునెట్టాలి. ఇక్కడికే భారతమాత యీ సంతానాన్ని పోషించలేక పోతోంది."

"నాకింకా పిల్లలులేరు. ఐతే ప్రతి అడదీ పెళ్ళిచేసుకోకుండా కోర్టు ముందు పికెటింగ్ చెయ్యాలంటావా?"

"పెళ్ళి వొద్దని నే ననడంలేదు. వివాహం స్త్రీ జీవితంలో ప్రధానఘట్టం. అందులో నువ్వు సాధించింది ఏముంది? ప్రేమా? సౌఖ్యమా: ఆధ్యాత్మికమా? దేశభక్తా? ఏదీలేదు." అన్నాను.

"పెండ్లిచేసుకున్న ప్రతిస్త్రీ భర్తను వొదిలేస్తే నువ్వు కథలువ్రాస్తానంటావ్, అంతేనా?"

అంత పచ్చిగా అడిగినందుకు నాకు రోషంవొచ్చింది.

"వొదిలేస్తే చాలదు—మరో గొప్ప విలువని సాధించాలి."

"అంతే?"

"ప్రేమలేని వివాహానికి విలువ లేదనుకుంటాను."

"నీ కేంతెలుస్తుంది: నీకు పెళ్ళికాలేదు."

"ఆ విలువని సాధించగల్గితేనే వివాహానికి అర్థం వుంటుంది"

అట్లాగైతే, ప్రతిస్త్రీ భర్తను వొదిలేసి మరోడితో వుండాలంటూ, ప్రేమను సాధించేందుకు?"

అట్లా అడిగినందుకు నాకు నవ్వొచ్చింది. "దానికోసం ఆ త్యాగం చెయ్యగలిగితేనే మెచ్చుగుంటాను." అన్నాను

కుముదం మాట్లాడలేదు. ఈ భావాలు ఎంత వరకూ ఆమెని కలవరపెట్టాయో నాకు తెలీదు. స్త్రీ ప్రకృతిపైన

వొత్తిడి కలిగించేది, భావాలో, సహజమైన ఉద్రేకమో నేను చెప్పలేను. అది తెలిస్తే స్త్రీహృదయం అర్థం చేసుకున్నట్లే.

“కాని.... కాని....” మాటలకోసం తడుముకుంటూ, నిదానించింది.

“ఏమిటి నీ సందేహం ?”

“ఏమీలేదు. నా కేదో చెప్పాల నుంది. ఎట్లా చెప్పాలో తెలీడంలేదు. నే చదువుకున్నదాన్ని కాదు. ఉండు ఆలోచించనీ........”

నేను ఆమెకళ్ళకేసి చూస్తూకూర్చున్నాను. నిదానించి చూస్తే ఆమె మొహంలో ఏొకచెప్పరాని ఆకర్షణ వుంది. వొంపులు, ఎత్తు పల్లాలు సూర్యరశ్మి సోకినప్పుడు తీర్చినట్లుగా విప్పారుకున్నాయి. ఆ కళ్ళు ఆమెకి వుపయోగం లేవుకాబోలు. మనుషులకి ఆత్మ వుందోలేదో నాకు తెలీదు కాని, ఆమెకి మాత్రం లేనట్లు నా కనిపించింది. మరో లోకంలో ఆత్మని మరచిపోయి, శరీరాన్ని తనిష్టం లేకుండానే ఇక్కడికి రప్పించినట్లు చలిస్తుంది. ఈ ప్రపంచంలో మూసుగుని మనోలోకంలో తెరుచుకొన్న నేత్రాలు ఆమెవి. “కాని.... కాని.... సూర్యుడు, చంద్రుడూ ఎప్పుడూ చూస్తుంటాను, కాని ప్రతిసారి ఎందుకో క్రొత్తగా కనబడతాయి. మంచినీళ్ళు రోజూ త్రాగుతాను; కాని ప్రతిసారి ఎంతో క్రొత్తగావుంటాయి............ నక్షత్రాలు.........”

నేను వెడతా నని లేచాను.

“నక్షత్రాలు.... ఉ.... మంచిది....” ఆమెని గురించి ఏం కథ వ్రాయనూ ?

* * *

క్రితంసారి మేం కలుసుగుని నాలుగేండ్లయిందని, నాకు కుముదంతో మాట్లాడుతున్నప్పుడు అనిపించలేదు. ఈ సారి ఆ వూరు కేవలం అద్దికోసమే వెళ్ళలేదు. వేరే పనుండి వెళ్ళాను. అది నే చెప్పదలచుకున్న దానికి అప్రస్తుతం కాబట్టి ఇక్కడ చెప్పను. మధ్యాహ్నాం రెండు గంటలు దాటింది. నడివేసంగి, ఎండ నన్ను నీడకి తరిమింది. పోస్టాఫీసు ప్రక్కనున్న మామయ్యగారింటికి ఎప్పుడూ దొడ్డిదోవన వెళ్ళడం అలవాటుచప్పున ఆనాడుకూడా అల్లాగే వెళ్ళాను.

కుముదం మండువాలో గచ్చుమీద కూర్చుని అనాస పండు తరిగి వెండిపళ్ళెంలో వేస్తోంది. నారింజపండు రంగు చీర కట్టుకుంది; నన్నుచూసి లేవడంలో పమిట జారింది. నాకర్థమైనట్లు నవ్వి వెనక్కి తిరిగి లోపలికెళ్ళి వొక కుర్చీ అమిర్చి కూచోమని సంజ్ఞ చేసింది. నే చూసిన దృశ్యం నా కిదివరకులేని క్రొత్త చనువు నిచ్చిందని వొప్పుకోకతప్పదు. మనిషి శీలానికి వ్యక్తిత్వానికి మొహం వొక్కటే నిదర్శనం కాదనుకుంటాను. కొన్ని ఆకస్మిక దృశ్యాలు, జీవితకాలం పరిశీలించినా బోధపడని అంతరంగికాలని తేటపరుస్తాయి కాబోలు.

కుర్చీలో కూర్చోగానే పటుక్కుమంది పాతకుర్చీ. లేచి సర్దుకున్నాను. కుముదం పమిటని పళ్ళమధ్య బిగించి నవ్వుని ఆపుకుంటోంది.

“అన్నికుర్చీలమాదిరి నిన్ను భరించి వూరుకోక, విరిగి, క్రొత్తదారి తీసింది చూశావా! దానికథ వ్రాయవూ ?....” అంది. నాకూ నవ్వొచ్చింది. చాపమీద కూర్చుని స్తంభానికి జార్లబడ్డాను.

“మనం కలుసుగుని దగ్గరదగ్గర నాలుగేళ్లయింది, తెలుసా. నే నివన్నీ మరిచిపొయ్యాను నీకింకా ఎట్లా జ్ఞాపకం వుందీ ?” అన్నా ప్రశ్నార్థంగా.

“ఏమో, నువ్వు జీవితాన్ని పరిశీలిస్తావు. నేను అనుభవిస్తాను. ఏమో!” అన్నది.

ఆమెకి జీవితం అనుభవించడం అంటే ఏమిటో తెలీదని నా నమ్మకం. కాలం ఆమెపై ఎట్లాంటిమార్పూ తేలేకపోయింది. ఇదివరకు చూసినప్పటికంటె యీసారి ఎక్కువ ఛలాకీ, యవ్వనోద్రేకం చూపగలిగింది. ఆమెలో ఆకర్షణీయమైంది ఎడతెగని యవ్వనమేమో ననిపిస్తుంది. యవ్వనం వొక్కసారి తనశక్తిని ప్రకటించకుండా, నిలిపినిలిపి ప్రజ్వరించినట్లుగా గోచరిస్తుంది. కొన్ని ఉపమానాలు మన నాగరికసాంప్రదాయాలకి విరుద్ధమని జంకు

తున్నాగాని, లేకపోతే ఆమె శరీరాన్ని గున్నెంపిల్ల కదలిక లోని లావణ్యంతో పోల్చొచ్చు. లేడిగంతులో శృంగారం వుందికాని, బలం లేదు: కుక్కపిల్లగంతులో కొంటె తనం వుందికాని, శక్తిలేదు. మేకపిల్ల గంతులో వేగం వుందికాని, మృదుత్వం లేదు. ఇవన్నీ గున్నెంపిల్ల ఆరోజు గిననాడు చేసిన నాట్యంలో వున్నాయి.

"సుశ్మా, మీ ఆయనా కులాసాగా వుంటున్నారా ?" అన్నాను, ఏమనడానికి తోచక.

"నీదయవల్ల"

"ఇంకా నిన్నుగురించి బోలెడు వినాలనుంది."

"నన్నుగురించి వినేందు కేముంది, మాది సామాన్య బ్రతుకు" అంది నీరసంగా. "అప్పుడే జీవితంపైన విసుగు పుట్టిందా ?" అన్నాను.

"ఈ ప్రశ్నలు నన్నింతవరకూ బాధించడం లేదు. నీమాట చెప్పు, ఏం చేస్తున్నావూ ? ఎక్కడున్నావూ ? ఎల్లావున్నావూ ?...."

మనదేశంలో చదువుకున్న యువకుణ్ణి ఏం చేస్తున్నావూ ? అని అడగడంకంటె ఎక్కువ అపచారం లేదు. పాపం అల్లా అడిగినవాళ్ళందరూ మా మేలు కోరే వారే! కాని, దానికి సమాధానం చెప్పడంలో ఉద్యోగం లేని యువకుడు ఎంత బాధపడతాడో పెద్దవాళ్ళకి తెలీదు. ఏమీచెయ్యడంలే దనిచెప్పడం నాకు చిన్నతనంగా తోచి "ఏమీ లేదు—కథలు వ్రాయడం మొదలుపెట్టాను." అన్నాను,

"నన్నుగురించా ?"

నవ్వుకున్నాను. "నీలో ఏముంది ?" ఇంతలో పాకుతూ, నడుస్తూ, పడుతూ, పంటిపిల్ల చక్కావొచ్చి అర్థంలేకుండా ఏడవడం మొదలెట్టింది. నే నాశ్చర్యపడ్డాను.

"మా పాపాయి. ఇంక రెండునెల్లకి మూడోపే డొస్తుంది." అంది కొద్దిగర్వంతో.

"నా కెప్పుడూ చెప్పలేదే ? ఈ సంగతే తెలీదు." అని ఆశ్చర్యం దిగమింగుకోలేకపోయాను.

"నీకు తెలియజేసేటందుకు యిందులో ఏం విశేష ముంది ? ఇది సాధారణంగా అందరికి జరిగే పనేకదా. నీ కీవిషయం వేరే నేచెప్పాలా ?" అంది. ఆమె అంత వరకూ తన పిల్లనిగురించి చెప్పకపోడం చూస్తే నాకు మరీ ఆశ్చర్యం కలిగింది.

"దానికో పాపాయిపుడుతుంది, ఎప్పుడో, ఎక్కడో. అది ఎవర్నో, ఎక్కడో పెండ్లిచేసుకుంటే, దానికి మరో పాపాయి, ఎప్పుడో, ఎక్కడో పుడుతుంది. అల్లాజరిగి పోతుంది. ఇందులో ఆశ్చర్యపడే అసాధారణం ఏముంది....?"

కుముదంలో మాతృత్వం తాలూకు చిహ్నలేవీ నాకు కనబడలేదు. పిల్లలని చూసుకుని తల్లులుపడే గర్వం ఆమెలో లేదు. ఆ ప్రశంస ఎత్తాలని ఆమెకు తట్టనేలేదు;

ఆమె శరీరపటుత్వాన్ని చూస్తే, ఆమె యీపిల్లని కన్నదా అనిపించింది. పిల్లలూ, భర్తా, సంసారం,—యివేవీ ఆమె నిజశరీరాన్ని తాకి, పంచుకున్నట్లు లేదు.

"నీపోలికా, వాళ్ళ నాన్నపోలికా?"

"ఏమో నీకే తెలియాలి."

"నా కెట్లాతెలుస్తుంది. నేను వాళ్ళ నాన్నని చూడనే లేదుగా."

"వీధులో వున్నారు చూడకూడదూ?" వీధులో అరుగు మీద విద్యార్థులతో ఆయనపడుతున్న అవస్థ నాకు వినపడుతునేవుంది. వెళ్ళేటప్పుడు చూడొచ్చు ననుకున్నాను. కుముదం పిల్లని లోపలికి తీసుకెళ్ళిపోయింది. ఆకులో అనాసముక్క ఉంచి, మంచినీళ్ల పెట్టింది.

"పాపం, ఎండలో వొచ్చావు, నీ మొహం మాడిపోయింది."

"నిజంగా?"

"మనం పెద్దవాళ్ళ మైపోతున్నాం, కదూ?" "నా మాట తెలీదుకాని, నువ్వుమాత్రం యింకా చిన్నదానవవుతున్నావు." అన్నాను.

"అది అబద్ధం. ప్రకృతివిరుద్ధం." కొంతసేపు ఎవ్వరం మాట్లాడలేదు. ఎందుకో కొన్నికొన్ని సమయాలలో ఆమెతో మాట్లాడుతున్నప్పుడు, బుర్ర ఖాళీ ఐపోతుంది. సిగరెట్టు పీలుస్తూ, చీట్లాడుకుంటున్న సమయంలో అమాంతం గదిలోకి చిరతపులి వొచ్చినప్పుడు, బుర్ర ఎట్లా పనిచెయ్యదో, అట్లాగే ఆమెతో సంభాషణ.

"దేశంలో సంతానం ఎక్కువైపోతున్నారు. యిట్లా పదిసంవత్సరాలు జరిగిందంటే తినేందుకు తిండి వుండదంటున్నారు, సాంఖ్యశాస్త్రవేత్తలు తెలుసా?" అన్నాను.

"అది నాకు తెలీదు. కాని మనం ప్రకృతికి దాస్యం చెయ్యడం తప్పదు. దాస్యం నేను సహించలేను, కాని అది తప్పదనుకుంటాను. నేను ఎదురు తిరగలేక కాదు; కాని నా కదిష్టంలేదు. జీవితానికి తలవొగ్గి, ప్రపంచాన్ని అంగీకరిస్తాను."

"అదే పొరపాటు. అంగీకారం ఆదర్శాలు లేని వ్యక్తి జీవి విముఖత్వం."

"కావొచ్చు, సృష్టిలో నేనెంత అల్పురాలనని తోటి వాడవైన నీకే సామాన్యంగా కనుపించినప్పుడు, సృష్టి ముందు నేనేం తిరుగుబాటు చెయ్యగలను చెప్పు."

వెడతానని లేచాను.

"అద్దె తీసుకురానా?" అంది. "నేను దానికోసం రాలేదు. మనియార్డరు చెయ్యొచ్చు."

పాపిష్టి డబ్బుని ఆమె చేతుల తాకటం నా కిష్టంలేదు. ఆమెభర్తని చూడడం కూడా మరచి, బైటకి నడిచాను. నన్ను కుముదం వెనక్కి పిలుస్తుందనుకున్నా. అట్లా పిలవలేదు. నావెనకాల దొడ్డితలుపు గడియ మూసిన చప్పుడు వినిపించింది.

కుముదాన్నిగురించి ఏం కథ వ్రాయనూ?

* * *

ఆరు సంవత్సరాలు గడిచాయి. రెండో ప్రపంచ సంగ్రామం ప్రారంభమైంది. అప్పటికి నా చదువు, ఉద్యోగ యత్నాలు పూర్తయ్యాయి— వొక్క యత్నం ఫలించలేదు. మా మామయ్య నాకోసం పెట్టిన డబ్బు ఖర్చంతా వృథా ఐంది. పైగా, ఆయనా, మా అత్తయ్యా, ఇండియా అంతా యాత్రచేసి రావడంవల్ల ప్రావిడెంట్ ఫండంతా కరిగిపోయింది. నిరుద్యోగ సమస్యను గురించి బోలెడు కథలు వ్రాశాను, సమస్య పరిష్కారం కాలేదు; ఆంగ్లంలో యీ సమస్యను పరిష్కరించడానికి కొన్ని సలహాలిస్తూ వ్యాసాలు వ్రాశాను; ఎవరూ వాటిని గుర్తించినట్లులేదు. కొన్ని సమయాలలో రాజకీయోద్యమంలో దిగి జైలు కెడదామనిపించేది. అప్పుడు భుక్తికి లోటుండదు, కీర్తి దక్కుతుంది— పైగా జైలులో నే తలపెట్టిన మహత్తర గ్రంథాన్ని రచించడానికి మంచి అవకాశాలుంటాయి. కాని రాజకీయాలలో దిగడం ఎట్లా? 'పరవాలేదురా అబ్బీ, యుద్ధం వొచ్చింది దేవుడి ధర్మమా అంటూ నీ కేదో వుద్యోగం దొరక్కపోదు' అని మామయ్య ఓదార్చేవాడు.

"నాకు నచ్చిన ఉద్యోగం ఒకటి ఖాళీ వొచ్చింది మామయ్యా, దరఖాస్తుకి, ఇంటర్‌వ్యూకి వో ఏభై రూకలుంటే నాకు లభించొచ్చు." వెంటనే మామయ్యకి వో భావం తట్టింది.

"ఒరే! కుసుమంగారింటి కెళ్ళి, ఆరునెల్ల, అద్దె ముందుగా యిస్తారేమో కనుక్కురా" అని నన్ను సాగనంపాడు.

సూర్యుడు పడమటింట్లో గృహప్రవేశం అవగానే దీలుపువేసి, కిటికీ కర్టెన్లు దగ్గరగా లాగడానికి సిద్ధపడినట్లు, మేఘాలు దట్టంగా విహరిస్తున్నాయి. కుముదం గారి దొడ్లో ఎన్నో యిదివరకు చూడని కొత్త మొక్కలు, చెట్లు వున్నాయి. కొబ్బరిచెట్లు మేఘాలతో ఏకీభవిస్తున్నట్లు ఆకాశంలోకి పొడుచుకుని ఆడిపోతున్నాయి. జామచెట్టు వార్ధక్యం వొచ్చినదాని మల్లే ముడుచుకుంది. ఆ అల్ప ప్రకృతిలో వొక్కటీ నారాకు గుర్తించినట్లు లేదు. చెట్ల కొమ్మలకి ఉయ్యాల అమర్చబడి వుంది. నూతి పళ్ళెం వేపునుంచి వో పాపాయి పాకుతూ వొస్తున్నాడు. వాడితో ఏదో మాట్లాడాను; వాడికేమీ అర్థంకాక, జీవిత రహస్యం తెలుసుకోలేకపోయిన వేదాంతిలా, నిరర్థకపు ఏడ్పు మొదలుపెట్టాడు. చెట్ల గుబురు మధ్య కుసుమం మేఘాలమధ్య నక్షత్రంలా కదిలింది, నక్షత్ర బృందంలోంచి విడిపోయిన పిల్లకాంతిలా మరోచిన్నపిల్ల పరుగులెత్తింది. కుసుమం చేతిలో గునపాన్ని గిరవాటెట్టి, పమిటని పళ్ళమధ్య బిగించి పైకి లాగి, చేతులోవున్న మొక్కని నాముందు పడేసింది.

"చూశావా, యీ ఆకుని ఎట్లా తినేస్తోందో యీ చిత్రమైన పురుగు? ఈ పురుగు అందమైనదే, మొక్కా అందమైనదే. అందాన్ని చూసి అందం ఓర్వలేదు కదూ?" నేనేమీ మాట్లాడలేదు.

"నువ్వొచ్చి ఎంతసేపైంది? పిలవలేక పొయ్యావా? లేక నాపేరే మరచిపొయ్యావా?" అంది.

"లేదులేదు.—యీ తోటని చూస్తూ ఆశ్చర్యపడుతున్నాను."

"ఇందులో ఆశ్చర్యం ఏముంది? విత్తనం వేసి, నీళ్ల పోస్తే మొక్క మొలుస్తోంది. ఇవన్నీ సాధారణమైన మొక్కలు." అని కొంటెగా నవ్వింది.

"మా పాపని చూశావా, పెద్దదైంది. నువ్వింక సంబంధాలు చూచిపెట్టే సమయం వొస్తోంది. వాడు మా రెండోవాడు. వాడికి ప్రకృతంటే పడదు. అన్నింటిని ధ్వంసం చేస్తాడు. వీడు మా మూడోవాడు—వీడికి నాలా ప్రపంచంతో నిమిత్తంలేదు. పాపా! బకెట్ తీసుకురా...."

అమ్మాయి బకెట్ తీసుకొచ్చింది. కుముదం చిన్నప్పుడు జామపండు తింటున్న దృశ్యం జ్ఞాపకం వొచ్చింది.

"కొంచం నీళ్ల తోడిపెట్టు, చేతులు కడుక్కుంటా" అంది.

నేను తోడాను. బకెట్‌లో సగంనీళ్ళు నూతులోనే పడిపోయాయి.

"నీళ్ళు తోడడం తెలీకపోతే ఎట్లా? నీ భార్య దైటుంటే నువ్వే తోడుకోవాలి."

"నా కింకా పెండ్లికాలేదు."

నమ్మలేనట్లు చూసి, మౌనంలో పడింది.

"నాకు ఉద్యోగం లేదు. ఎందుకు పెండ్లి ?" అని స్వగతంలా చెప్పుకున్నాను.

నా మాట వినిపించుకోలేదు. చీరని పాదాలపైకి తీసింది. ఆమెశరీరానికి మాతృత్వం పరిపూర్ణత నిచ్చింది. వయస్సు మొహానికి వైరాగ్యాన్నిచ్చినా, వార్ధక్యాన్నివ్వలేకపోయింది. మట్టిలో నీళ్లుకలిపిన వింత సువాసన న న్నావరించింది. మొహాన్ని పమిటతో తుడుచుకుంది. తడిసిన పమిట పర్వతశిఖరానికి ఎగబాకేవాడికి పట్టు దొరికినట్లుగా, వక్షాణ్ణి అదిమిపట్టుకుంది. సూర్యుడి కడసారి కిరణం, లోయలో సీడని వొక్కసారి వెలిగించి మాయమైంది. సంధ్య అందాన్ని అనుభవించాలన్నవాడు, కుముదంతో వుండాలి. సంధ్యలో నే నెన్నడూ చూడని ప్రత్యేక శోభిని ఆనాడు చూడగలిగాను.

" రా, ఉయ్యాలమీద కూర్చో—వెనక విరిగినకుర్చీ యింతవరకూ బాగుచేయించనే లేదు ...ఏదో వొకటి వొస్తూనే వుంటుంది. తీరికలేదు."

కుముదం గడ్డిలో కూర్చుంది. అమ్మాయి, వేదాంతిని ఎత్తుకుని లోపలి కెళ్ళింది. రెండోవాడు, ధ్వంసం చేసేందుకు మొక్కలు లేవన్నట్లు, గడ్డినే దిమ్మిశాలా పర్దిస్తున్నాడు.

" మనం కలుసుకుని చాలారోజు లైంది, తెలుసా."

" ఆహా, దగ్గరగా ఆరుసంవత్సరాలైంది."

" నువ్వు చాలా మారిపోయావు."

మంచికా చెడుకా అని అడుగుదా మనుకున్నాను. నన్ను మాట్లాడనీకుండానే—" ఎక్కడెక్కడి కెళ్ళిందీ, ఏంచేస్తున్నదీ—అంతా చెప్పు నిన్నుగురించి " అంది.

" ఉత్తర హిందూస్థానంవెళ్లా— ఎక్కడా మంచి ఉద్యోగం దొరకలేదు. మామూలుగా ఇండియాలో మనిషి ఇరవై మూడేండ్లకంటే ఎక్కువకాలం జీవించడంటారు, సాంఖ్య శాస్త్రకారులు. దానిప్రకారం నేను తొమ్మిదేండ్ల క్రితమే చనిపోయి వుండాల్సింది. అల్పాయువుగలవాళ్లు సుఖంగా వుండగలరు యీ దేశంలో."

కుముదం సానుభూతిచూపి, జాలిపడుతుందని నా ఉద్రేకాన్ని ఎంతో కసితో భయంకరంగా ప్రకటించాను.

"వెధవ ఉద్యోగం లేకపోతేనేం ? దానికోసం జీవితాన్ని తిట్టొచ్చా ! ఉద్యోగంలో పడ్డావంటే, అదేలోకం, మరి ప్రపంచంతో సంబంధంవుండదు. ఎవరికో దానిసవై స్వేచ్ఛ పోగొట్టుకుంటాం. ఆడాళ్లకి వుద్యోగంచేసే బాధలేకపోవడం ఎంతోమెరుగు."

నా కిది నచ్చలేదు. కాని ఉద్యోగం చెయ్యనందుకు నన్ను అంపర్లా ఆక్షేపిస్తూ, తిట్టకుండా, మెచ్చుగున్నందుకు, నేను కుముదాన్ని కొంత గౌరవించాను.

" పాశ్చాత్యదేశాలలో స్త్రీలు, పొట్టకూటికోసం భర్తలకు మనవాళ్ళల్లా అమ్ముడుపోరు." అన్నాను. అప్రయత్నంగా రెండు గడ్డీపువ్వులను తెంచి జుట్టులో అమర్చుకుంది.

" మన కీ ప్రపంచంలో ఎవరో వొకరికి దాస్యం చెయ్యడం తప్పదేమో అనిపిస్తుంది, దేవుడు సైతం భక్తుడికి దాసుడు కావడంలేదు ?"

" నా కింతవరకూ ఉద్యోగం యివ్వని యీ సంఘాన్ని గౌరవించి, ఎందుకు సేవచెయ్యాలో నాకు తెలీడంలేదు."

" నీకు వుద్యోగం లేకుండావుంటేనే నువ్వు సుఖపడతావు. ఐనా నీ పిచ్చికాకపోతే, నీకు ఉద్యోగం ఎవరో యిచ్చేదేమిటి ? నువ్వేదో గొప్పకార్యం చెయ్యడానికి పుట్టావని వెనకచెప్పావు. అది నేను నమ్ముతాను, అది చెయ్యి. స్వతంత్రించి, నచ్చినపని చెయ్యడమే మంచిది, నేను దాస్యం సహించలేను."

" దాస్యంలేకుండా, ప్రేమని సాధించటం ఎట్లా ?" ఈ ప్రశ్న ఎందుకడిగానో నాకు తెలీదు.

" ఔను, మనుష్యులతో చేసే ప్రేమలో దాస్యంవుంది. సంసారంలో బంధనాలు ; ప్రేమలో బంధనాలు ; అసలు పుట్టడమే సృష్టికి దాస్యం. వీటికి దూరంగా వుంటే మంచిది.

కుముదం, హృదయానికి దగ్గరగావుండే విషయాలని గురించి ముచ్చటిస్తుంటే వినడం అదే మొదటిసారి. నేను అనుకున్నంతటి అమాయకురాలు కాదని స్పష్టమైంది.

"ప్రపంచంతో నిమిత్తం లేకపోతే, అసలు గొప్ప కార్యం సాధించటం దేనికి."

"సాధించటంతో మనుషులకు దాస్యం చెయ్యడంలేదు కాబట్టి, ప్రపంచాన్ని మనం ఏదేనాకోరి, ఆశిస్తే దాన్ని యివ్వదు. మనం దేన్నీ ఆశించకుండా, దూరంగావుండి, చెయ్యగలిగినపని చేస్తుంటే, ప్రపంచం మన పాదాల ముందు వాల్తుంది. నువ్వు దేన్నిస్తే, దాన్నే పుచ్చుకుంటావు."

కుముదం, స్వతంత్రాన్ని అంత కాంక్షిస్తుందని నే నెప్పుడూ అనుకోలేదు. భర్త, పిల్లలు, సంసారం, ఉద్యోగం—తుదకి ప్రేమ—యివన్నీకూడా దాస్యమే నంటుంది. స్వతంత్రంలేని బ్రదుకు వృథాట. ఒక విలువని అంతగా కోరినప్పుడు, దాన్ని వారు పొందలేకపోతే, నాహృదయం బాధతో క్రుంగిపోతుంది. నాకుద్యోగం వొద్దు; ప్రేమవొద్దు; స్వరాజ్యంవొద్దు. కాని, కుముదం వున్న దేశానికి స్వరాజ్యం లేదంటే నాకెంతో చిన్నతనంగా వుంది. జనసామాన్యానికి స్వేచ్ఛనిస్తే దుర్వినియోగం చేస్తారు. దానివిలువ తెలియనివాళ్ళకి అదివ్వడం మహా పాపం. కాని, దేన్నీ ప్రయోగించుకోకుండా, కేవలం విలువల ఆరాధనతో తృప్తిపడే కుముదంలాంటి వ్యక్తులకి స్వేచ్ఛలేకపోవడం, ప్రపంచానికి అనర్థం.

"నేను నువ్వైతే ఏంచేద్దునో తెలుసా? నదీతీరాన్ని చిన్న తాటియాకు పాక కట్టుకుంటాను. అందులో కూర్చుని, ఊరికే చదువు నేర్పుతానని చాటింపు వేయిస్తాను. మొదట ఏ పదిమంది పొలంకాపులో వొస్తారు. సాయంత్రం, వాళ్ళకి బోధించడం మొదలెడతాను. ఇరుగు పొరుగునుంచి, అనేకమంది కర్షకులు, కూలివాండ్లూ చదువుకోసం వొస్తారు. ఉత్త చేతుల్తో రాకుండా, వొకరు వుప్పు, చింతపండు, వొకరు పాలు-అల్లా నాక్కావల్సిన వాటిని వాళ్ళే సిద్ధంచేస్తారు. వారు నా శిష్యబృందం. వాళ్ళకష్టసుఖాలు పంచుకుంటా; వారి తగాదాలకి తీర్పు చెప్తూ-అంతే; నాజీవితం వృథాఅనుకోను."

సూర్యుడు అస్తమించిన చిహ్నాలు పడమటి లోయలో సేదతీర్చుకుంటున్నాయి. ఓపికలేక కదలలేకపోయిన మేఘద్వయం, దక్షిణగాలి పిలుపికి కదలిపోతున్నాయి. ఇది నారాజ్యం అన్నట్లు వొంటినక్షత్రం కన్నుమీటింది. ప్రకృతిలో నిశీథకీటకాలు తన్మయ నాదసాగించాయి. మాసంభాషణ విని విని విసుగెట్టిన పుష్పాలు చీకటి ప్రశాంతంలో ముడుచుకున్నాయి. తూర్పుఆకాశం, జడ విప్పుకుంది. కుముదంతలలో తెల్లవెంద్రుక మెరిసింది.

"తెల్లవెంద్రుక." అన్నా, వున్నచోట నేలు మెదుపుతూ.

"ఎన్నాళ్ళని యవ్వనానికి శరీరం దాస్యంచేస్తుంది? దానిదోవ అది చూసుకుంటుంది."

నాకళ్లు చెప్పలేని విచారంతో తడిసినై. నేను అద్దె మాట అడగడం మరిచిపోయ్యాను. డబ్బుతో, ఆతన్మయతతో బరువెక్కిన వాతావరణాన్ని పాడిచెయ్యడం నాకిష్టంలేకపోయింది.

వెడతాననిలేచా; మంచిదంది: పోనీ, యీరాత్రి యిక్కడుండి వెళ్ళకూడదా అంటుందనుకున్నా. కుముదానికి, మర్యాదంటే ఏమిటో తెలీదు.

మరి నాలుగు సంవత్సరాలు గడిచినై; యుద్ధం సాగుతోంది. నాకు మాత్రం ఉద్యోగం చిక్కలేదు. నేను దాన్నిగురించి విచారించే రోజులు వెళ్ళిపోయాయి.

రోజులు గడిచిపోతున్నాయి. నాతిండికి ఎట్లాంటి లోపమూ రాలేదు. పస్తున్న రోజు వొకటికూడా లేదు. మూబరా ఖర్చుకి, నాకే అలవాట్లులేవు. సిగరెట్లుకాల్చను; సినిమాల కెళ్ళను; పుస్తకాలు కొనుక్కోను. ఇవంటే యిష్టంలేకకాదు. ఇవి నా అందుబాటులో లేవు. మా మామయ్య చనిపోయి ఆరునెలలైంది. మా అత్తతప్ప నాకు 'నా' అన్నవాళ్లు ఎవ్వరూ లేరు. ఇది కొంత మేలే. నామీద అధికారం చలాయించేటందుకు, వొక్కరూలేరు. నాకే సంఘం తిండిపెట్టనక్కరలేదు. నాబ్రదుకు నన్ను

బ్రతకనిస్తే చాలు. మా అత్తయ్య వున్నయింటికి అద్దె యిచ్చుకోలేకపోతోంది. తుదకి నిశ్చయించుకుంది, సొంత యింట్లో కెళ్ళి కాపురం పెట్టడానికి. ఖాళీచేయించే ఏర్పాట్లకి నన్ను పంపింది.

ఆ నాడు ఆదివారం. రాత్రి ఎనిమిదిదాటింది. సన్న చంద్రుడు పల్చటి మేఘంవెనక దాక్కున్నాడు. కుముదం గారి యింట్లో దొడ్లో అంతా నిశ్శబ్దం. వీధులోకొచ్చాను. తలుపు తాళం వేసిఉంది. ఎక్కడికెళ్ళారో నాకు బోధపడ లేదు. కాసేపు అరుగుమీద కూర్చున్నా. తెలిసిన వాళ్ళని కనుక్కుందామని వీధులోకి నడిచాను. అప్రయత్నంగా బజార్లోకి వెళ్ళాను. కిళ్లీ దుకాణం ముందు బల్లమీద కుముదం పెద్దకూతురు పాపాయి నెత్తుకొని కూర్చుంది. నన్ను కేకేసింది.

"మా ఆఖరు చెల్లాయిని చూశారా? నాలుగోది—దీన్ని స్వరాజ్యం అని పిలుస్తుంద మాఅమ్మ....చూడండి, వూ ఏడుస్తుంది....ఊరుకో నా చిట్టితల్లీ."

"ఇట్లా యిక్కడెందుకున్నావ్, మీ అమ్మ ఎక్కడ?"

"మా అమ్మ ఆస్పత్రిలో వుంది. ఇది ఏడుస్తుంటే ఆడించడానికి బైటికి తీసుకొచ్చాను. మా నాన్న హోటలి కెళ్ళాడు."

స్వరాజ్యాన్ని బుజాన్ని వేసుగుని హాస్పిటల్‌కి వెళ్లాం. కుముదం మంచంపై పడుకుంది. పైన తెల్లటిగుడ్డ కప్పివుంది. చిన్నబల్ల మంచం దగ్గరగా లాగి కూర్చున్నాను.

"ఏంజబ్బు ?"

"న్యూమోనియా."

న్యూమోనియా అంత ప్రమాదమైన వ్యాధని నా కంత వరకూ తెలియదు. మాట్లాడేటందుకు ఏమీ కనుపించక, దిగులుగా కూర్చున్నాను. కుముదం నీరసంగా నవ్వడానికి యత్నించింది. మొహం పేలికలు తిరిగింది—పెదవులు పవిత్రంగా వొణికాయి.

"నన్ను గురించి కథ వ్రాయవూ ?" అంది. నేనేం చెప్పను ?

"ఈ జబ్బు విషయం నాకు తెలీనేతెలీదు. పోనీ వో వుత్తరం ముక్క వ్రాయించకూడదా ? డాక్టర్లు ఏమంటున్నారు ?"

"జబ్బు చెయ్యడం సాధారణమైంది. పదిమందితోనూ చెప్పుకునేందుకు అందులో ఏం విశేషముంది. ఫరవాలేదంటున్నారు డాక్టర్లు—కాని వాళ్ళకేం తెలుసు :" అని కళ్ళు మూసింది.

నా కక్కడినుంచి వెళ్ళిపోవా లనిపించింది. ఏదో చెప్పాలని వుంది, కాని నోరాడదు. నా శరీరం వొణికి పోతోంది. అనుకోకుండా, నా చెయ్యి ఆమెచేతిపైన ఆనించబొయ్యాను. అది వేలుకి వుంగరంవున్న చెయ్యి. వెంటనే చేతిని లాగేసుకుని తెల్లదుప్పటిలో దాచేసుకుంది.

" నువ్వెందుకు పెండ్లి చేసుకోలేదో నాకు తెలుసు—నాకోసం "

అంటూ, మళ్ళా కళ్ళుమూసింది. నాగుండె స్థూలత్వాన్ని పోగొట్టుకుని ద్రవంగా విడిపోయి, దోవతెలియక తిరుగాడుతున్న రక్తనాళాలగుండా, వుజ్వలవేగంతో ప్రవహిస్తూంది. కన్నీటిని నావేళ్ళతో తొలిగించుకున్నాను. ఆమె పవిత్రశరీరంపైన నాకన్నీరు పడి మలినం చెయ్యడం పాపం అనిపించింది. మొహాన్ని పక్కకు తిప్పేసుకున్నాను. కిటికీ అద్దంలోనుంచి నిశీధి నల్లత్రాచులా లోకాన్ని అల్లుకుంటోంది.

" నీస్థితిచూస్తే నా కెంతో బాధగావుంది. " అన్నా కన్నీరు దిగమింగుకుని.

" నాకు నిర్విచారం. ఈ ప్రపంచం నా దైతేగా విచారానికి. నువ్వుమాత్రం...." కళ్ళుమూసి మరి విప్పలేదు. ఈ లోకంలో మూసుకుని మరోలోకంలో తెరుచుకున్న నేత్రాలు కుముదానివి.

* * *

ఆత్మని దిగవిడిచి వొచ్చినవ్యక్తి మళ్ళా దానిలోకే చేరుకుంది. చెట్లు. నదులు, మేఘాలు, చీకటి వెలుగుల మొదలైనవాటితో గిరగిరా తిరిగిపోతున్న విశ్వచక్రంలో కలిసిపోయింది.

నిశీధిలోకి నడిచివెళ్ళాను. మహత్తర అనుభవం సంభవించినప్పుడు, తార్కికజ్ఞానం, విమర్శబుద్ధి పని చెయ్యవు, ఇంద్రియాలు శరీరాన్ని వ్యాపి, క్రొత్తజన్మ

నిస్తాయి. భావోద్రేకంలో నిమగ్నుడై, చైతన్యప్రవాహంలో కొట్టుకుపోతున్న వ్యక్తి. వొక్కసారి, సృష్టి రహస్యాన్ని, మెరుపులా ఛేదించి మరోఅవతారం దాలుస్తాడు. చచ్చి బ్రతకడంలాంటిది ఆ అనుభవం.

కుముదం నా వివాహాన్నిగురించి చెప్పిన కడసారి మాటలు, నాలో అధోలోకాన్ని త్రవ్వి దాని దాపరికాన్ని నాకళ్ళముందు ప్రదర్శించినట్లయింది. ఆమెకోసం నే పెండ్లి చేసుకోలేదట. మానసిక శాస్త్రజ్ఞులు, మానవుడి బుర్రలో అధోలోకం వుందంటారు. అక్కడ, అతని రహస్యమైన కోర్కెలు, బైటకిచెప్పుకోలేని తీరని వాంఛలు, అడవిమృగాలలా తిరుగాడతాయట. అవి అన్ని సమయాలలోనూ బైటకి రాకుండా, బుద్ధి కాపలాకాస్తుందట. అవి బైటికి రాలేకపోయినప్పటికీ, ఎప్పుడో, నిద్రలోనో, బలహీనమైన స్వప్నావస్థలోనో గర్జించి, వాటి వునికిని, బాహ్యప్రపంచానికి వెల్లడిచేస్తాయిట. ఇంతకాలం నాబుద్ధి వాటిని కట్టేసింది. ఆనాడు ఆమె చెయ్యిపైన చెయ్యివేసినప్పుడు బుద్ధిని తొలిగించి, వాంఛలు బైటికొచ్చినట్లు కుముదం గ్రహించి, తన చేతిని లోపల దాచుకున్నట్లు, వాటిని వెనక్కి నెట్టి నోరు నొక్కింది. ఆమెలో ఏమీ విశేషం లేదని సమాధాన పరుచుకున్నా. ప్రాకృతికమైన ఆకర్షణ లోపల దాగివుంది, నా జీవితంపై అంత వొత్తిడి కలిగించినందుకు ఆశ్చర్యపడ్డాను.

తననిగురించి కథ వ్రాయమంది. ఆరుగంటల పరిచయంతో, ఆరువొందలమాట్లతో నా ప్రపంచాన్ని తలక్రిందులుచేసి, నా జీవితపరమావధినే తారుమారుచేసిన కుముదాన్నిగురించి ఏంకథ వ్రాయను?

ఆమె చనిపోయిన ఆరుమాసాలకి, ఆమెనిగురించి నా అభిప్రాయం మార్చుకున్నాను. ఆమెలో ఎన్నుకోతగ్గ వ్యక్తిత్వం, ఊహ, హృదయం, లేవనుకుని శరీరాన్నే చిత్రించాను. జీవితంపై వొక విచిత్ర వేదాంతదృష్టిని అలవరచుకున్న వ్యక్తి కుముదం. ఆదృష్టి తార్కిక జ్ఞానాన్నుంచిమాత్రం జనించలేదు. ప్రతి అనుభవం నేర్పిన పాఠాలని, ఎముకలకిస్తైతం పట్టించుకుని శరీరంలోని నాడులపై వాటి యదార్థం ఋజువుపర్చుకుంది. నాలుగు వాక్యాలు ఆమె దృష్టిని వ్యక్తపరుస్తాయి.

'నువ్వు జీవితాన్ని పరిశీలిస్తావు, నేను అనుభవిస్తాను.' 'జీవితానికి తలవొగ్గి ప్రపంచాన్ని అంగీకరిస్తాను.' 'అసలు పుట్టడమే సృష్టికి దాస్యం.' 'మనుషులప్రేమలో దాస్యంవుంది. నే నది సహించలేను.'

వీటిని నేనుకూడా రక్తనాళాలపైన ఋజువు చేసుకోకుండా, ఆమెకథ వ్రాయగలననుకోడం ఆత్మవంచన.

అనుకున్నంత యదార్థంగా ఈ కథ చెప్పలేక పొయ్యానని నాకు తెలుసు. వర్ణించేటందుకు ఏమీవిశేషం లేదు గనక, ఆమెని సరిగ్గా వర్ణించలేకపొయ్యాను, కొన్ని సమయాలలో ఆమె నా ఊహపై కలిగించిన వొత్తిడిని మాత్రం చిత్రించాను. ఆ వర్ణనలన్నీ నా ఉద్రేకాన్ని వర్ణించుగోటం అనుకుంటే, నేను ఖండించను.

కుముదం నిజంగా ప్రయోగించినమాటలు వ్రాశాననికూడా అనను. నిజానికి ఆ సంభాషణలన్నీ ఆమె చనిపోయింతర్వాతే జ్ఞప్తికి తెచ్చుకున్నవి. అంచేత అచ్చంగా అల్లా మాట్లాడింది అనను.

కుముదం త్వరితంగా ముగిసిపోతున్న శతాబ్దానికి చెందినస్త్రీ. ఈ యుద్ధానంతరం అట్లాంటిస్త్రీలు, మన సంఘంలో యింక వుంటారనుకోను. నేటి స్త్రీలోకంలో గొప్ప మార్పొచ్చింది. వారిభాష వేరు; వారిఊహలువేరు; వారి ఆశయాలు వేరు. నేటికాలంస్త్రీలలో నన్ను ఎవరూ భర్తగా అంగీకరిస్తారనుకోను. 'అతనిలో విశేషం ఏముంది?' పొమ్మంటారు. నేను కుముదంలో ప్రత్యేకత చూడలేకపొయ్యాను; అట్లాగే నేటిస్త్రీలుకూడా, ప్రత్యేకత చూడలేరు కాబట్టి నా మిగతా జీవితం బ్రహ్మచారిగా గడపాల్సిందే.

ఐతే వెనకటిశతాబ్దం స్త్రీలకీ నేటివారికీ ఏమిటిభేదం? తన శతాబ్దపు స్త్రీలను గురించి కుముదం చెప్పుకుంది. వారు "జీవితాన్ని అంగీకరిస్తారు." నేటికాలంవాళ్లు "జీవితాన్ని తృణీకరిస్తారనొచ్చు." ఈ రెండుదృష్టులలో ఏది మంచిదో యేది సాధ్యమో నిర్ణయించేటందుకు తగిన వుత్సాహమూ లేదు, జ్ఞానమూ లేదు నాకు. అది నిర్ణయించి విలవ కట్టగానే నన్నుగురించి కథ వ్రాయవూ అని నేనే అడగాల్సి వొస్తుంది.